

UTVRĐIVANJE IZVANBRAČNE ZAJEDNICE

Prof. dr. sc. Aleksandra Maganić*
Prof. dr. sc. Slađana Aras Kramar**

UDK 347.628
<https://doi.org/10.30925/zpfsr.47.1.9>
Ur.: 24. prosinca 2025.
Pr.: 29. siječnja 2026.
Prethodno priopćenje

Sažetak

Izvanbračne zajednice bilježe porast u europskom i domaćem kontekstu. Tijekom desetogodišnjeg razdoblja (2011. – 2021.) njihov je broj u Republici Hrvatskoj porastao za čak 37,65 %. Navedene trendove u društvu prati i postupno priznanje pravnih učinaka takvih zajednica. Zbog toga se kao nužno pitanje pojavljuje utvrđivanje izvanbračne zajednice, posebno uzimajući u obzir njezinu neformalnost kao jedno od bitnih obilježja. Izvanbračna zajednica i njezini učinci aktualizirali su se u sklopu donošenja Obiteljskog zakona iz 2015. godine. Iako je tim Zakonom odgovoreno na neke od problema u praksi, posebice oko vremenskog obilježja tih životnih zajednica, njime nije izrijekom imenovan i uređen pravozaštitni put u kojem bi se izvanbračna zajednica morala utvrditi. Osim Obiteljskog zakona iz 2015., neke od učinaka izvanbračne zajednice uređuju i zasebna pravila, propisujući izvanparnični postupak kao sudski postupak koji se provodi radi njezina utvrđivanja. Stoga je cilj ovoga rada analizirati određena postupovnoppravna pitanja utvrđivanja izvanbračne zajednice, koja imaju teorijsku, ali i iznimno značajnu implementacijsko-praktičnu vrijednost u okvirima sudske prakse. Nove okolnosti na doktrinarnoj i normativnoj razini nastupaju donošenjem novog Zakona o izvanparničnom postupku. Pri tome Zakon predstavlja novu kvalitativnu stepenicu u procesnoj doktrini, otvara općenito potrebu preispitivanja odnosa parnične i izvanparnične procedure, posebno uvođenjem dopunskog kriterija pravne prirode građanskopravne stvari.

Ključne riječi: *izvanbračna zajednica; parnični postupak; izvanparnični postupak; pravna priroda građanskopravne stvari.*

* Dr. sc. Aleksandra Maganić, redovita profesorica, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet; amaganic@pravo.unizg.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1941-429X>.

** Dr. sc. Slađana Aras Kramar, redovita profesorica, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet; saras@pravo.unizg.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8908-775X>.

◆ Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci licenciran je u skladu s Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International licencom (CC BY-NC-ND 4.0).

1. UVOD

Broj osoba koje žive u izvanbračnoj zajednici značajno je porastao u europskom kontekstu.¹ O povećanju broja izvanbračnih zajednica govore i statistički podaci hrvatskog Državnog zavoda za statistiku. Tako je u popisu stanovništva iz 2011. godine naveden podatak o postojanju 48.886 izvanbračnih zajednica, dok je već prema popisu iz 2021. godine taj broj bio znatno veći – 67.291 izvanbračnih zajednica.² Brojčani pokazatelji govore o tome da se osobe u sve starijoj životnoj dobi odlučuju za brak.³ Pored toga, sve je veći broj izvanbračno rođene djece.⁴ Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, broj je djece rođene u Hrvatskoj, općenito, u padu.⁵ Međutim, u usporedbi s 2011. godinom porastao je broj izvanbračno rođene djece.⁶ Navedene se tendencije u društvu odražavaju (i) normativno u nastojanju da se – iako je riječ o neformalnim zajednicama – zakonom propišu pretpostavke na temelju kojih se smatra da postoji izvanbračna zajednica žene i muškarca za koju se vezuju određeni pravni učinci.⁷ Tako su 2015. godine, u sklopu reforme hrvatskog

- 1 V. Katharina Boele-Woelki et al., *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions* (Cambridge: Intersentia, 2019.), 8.
- 2 Državni zavod za statistiku, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Kućanstva i obitelji*, pristup 28. listopada 2025., <https://dzs.gov.hr/istaknute-teme-162/popisi-stanovnistva-2/popis-stanovnistva-2011/196>; Državni zavod za statistiku, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema županijama*, pristup 28. listopada 2025., <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88>.
- 3 Prema istraživanjima osobe koje još nisu navršile trideset godina života češće žive u neformalnoj životnoj zajednici u usporedbi s osobama starijim od trideset godina. Frédérique Ferrand i Laurence Francoz-Terminal, *National Report: France, Informal Relationships – France* (Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.), 11-12; Tone Sverdrup, *National Report: Norway, Informal Relationships – Norway* (Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.), 6; Orsolya Szeibert, *National Report: Hungary, Informal Relationships – Hungary* (Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.), 13-14.
- 4 V. Boele-Woelki et al., *Principles of European Family Law*, 24-27; Joanna Miles, „Unmarried Cohabitation in a European Perspective“, u: *European Family Law, Volume III, Family Law in a European Perspective*, ur. Jeans M. Scherpe (Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2016.), 86-87.
- 5 Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2011. godinu od ukupno 41.197 živorođene djece, 5.768 djece rođeno je izvan braka (dakle, 14 % među živorođenom djecom). Državni zavod za statistiku, *Prirodno kretanje stanovništva u 2011.*, pristup 28. listopada 2025., https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1466.pdf. Protekom deset godina bilježi se porast izvanbračne djece unatoč općem trendu smanjenja rođene djece. Prema popisu stanovništva u 2021. godini broj rođene djece pao je na 36.641, od toga je 36.508 živorođene djece. Državni zavod za statistiku, *Prirodno kretanje stanovništva u 2021.*, pristup 28. listopada 2025., <https://podaci.dzs.hr/media/4sfdkkg3/si-1701-prirodno-kretanje-stanovni%C5%A1tva-u-2021.pdf>.
- 6 Prema popisu stanovništva u 2021. godini broj izvanbračno rođene djece porastao je na 8.598 (23,55 % među živorođenom djecom). Državni zavod za statistiku, *Prirodno kretanje stanovništva u 2021.*
- 7 Europske se države razlikuju prema pretpostavkama za postojanje izvanbračne zajednice, posebice u odnosu na pitanje bračnih smetnji (poput okolnosti da je jedan od partnera u braku), vremensko trajanje životne zajednice, okolnosti da postoji *de facto* životna zajednica na istoj adresi, kao i okolnosti je li u životnoj zajednici rođeno dijete. Vidi više u: Boele-Woelki et

Obiteljskog zakona,⁸ upravo određenje izvanbračne zajednice i njezini učinci bili pod povećalom znanstvene i stručne javnosti.

U hrvatskim je okvirima (već) Zakon o braku i porodičnim odnosima iz 1978. godine⁹ uređivao „vanbračnu zajednicu“ žene i muškarca te je toj zajednici izrijekom pridavao određene pravne učinke.¹⁰ To je bio značajan iskorak, uzimajući u obzir da bitne građanske kodifikacije europskih država tog vremenskog razdoblja nisu poznavale neformalne životne zajednice žene i muškarca (različite od braka).¹¹ U tom se razdoblju (još) nije raspravljalo ni o konvencijskom pravu na zaštitu privatnog i obiteljskog života izvanbračnih drugova, odnosno partnera životnih zajednica različitih od braka.^{12, 13}

-
- al., *Principles of European Family Law*, 56-59; Miles, „Unmarried Cohabitation“, 102-113. Razlike postoje i u odnosu na pitanje registracije životnih zajednica različitih od braka, iako u europskim pravnim sustavima i neformalne životne zajednice proizvode određene pravne učinke. Boele-Woelki et al., *Principles of European Family Law*, 14-15; Nataša Lucić, „Pravno uređenje braka i drugih oblika životnih zajednica“, u: *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, ur. Branka Rešetar et al. (Osijek: Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2017.), 87-95; Maja Bukovac Puvača i Sandra Winkler, „Nasljednopravni učinci izvanbračnih zajednica i neformalnih životnih partnerstava“, u: *Zbornik radova, Deveti međunarodni naučni skup Dani porodičnog prava, Aktualna problematika porodičnopravne teorije i prakse*, ur. Alena Huseinbegović et al. (Mostar: Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, 2021.), 143-145.
- 8 Obiteljski zakon iz 2015. godine, Narodne novine, br. 103/15., 98/19., 47/20., 49/23., 156/23. (u daljnjem tekstu: ObZ 2015.).
 - 9 Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Hrvatske iz 1978. godine, Narodne novine SRH, br. 11/78., 27/78., 45/89., 51/89., 59/90. (u daljnjem tekstu: ZBPOH).
 - 10 ZBPOH je, kao bitan element „vanbračne zajednice“, određivao da je ona trajala dulje vrijeme (v. čl. 255. st. 1., čl. 299. st. 1. ZBPOH-a). Pritom postojanje bračnih smetnji nije bilo propisano kao relevantna okolnost za postojanje „vanbračne zajednice“ kao što je to bio slučaj sa Zakonom o braku i porodičnim odnosima SR Srbije iz 1980. godine (Službeni glasnik SRSRB, br. 22/80., 11/88., u daljnjem tekstu: ZBPOSRB). ZBPOH, kao i ZBPOSRB, propisivao je dva učinka „vanbračne zajednice“: obvezu uzdržavanja između „vanbračnih drugova“ (čl. 255.-259. ZBPOH-a; čl. 293.-297. ZBPOSRB-a) te status, odnosno podjelu zajedničke imovine stečene radom tijekom „vanbračne zajednice“ (čl. 299. ZBPOH-a; čl. 338.-339. ZBPOSRB-a).
 - 11 V. Mira Alinčić i Ana Bakarić, *Porodično pravo* (Zagreb: Narodne novine, 1989.), 98-100.
 - 12 Čl. 8. (Europske) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. V. Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola br. 1, 4, 6, 7 i 11 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97., 6/99., 8/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17. (u daljnjem tekstu: EKLJP).
 - 13 Europski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) naglašava da izvanbračni drugovi i istospolni parovi, bez ili s djecom, imaju pravo na poštovanje obiteljskog života u skladu s odredbom čl. 8. EKLJP-a. ESLJP, Johnston i drugi protiv Irske, br. zahtjeva 9697/82, presuda od 18. prosinca 1986.; ESLJP, Saucedo Gomez protiv Španjolske, br. zahtjeva 37784/97, presuda od 26. siječnja 1999.; ESLJP, Schalk i Kopf protiv Austrije, br. zahtjeva 30141/04, presuda od 24. lipnja 2010.; ESLJP, Van der Heijden protiv Nizozemske, br. zahtjeva 42857/05, presuda od 3. travnja 2012.; ESLJP, Azerkane protiv Nizozemske, br. zahtjeva 3138/16, presuda od 2. lipnja 2020.; ESLJP, Vallianatos i drugi protiv Grčke, br. zahtjeva 29381/09 i 32684/09, presuda od 7. studenoga 2013.; ESLJP, Babiarz protiv Poljske, br. zahtjeva 1955/10, presuda od 10. siječnja 2017. Međutim, ESLJP ne ističe da država ima pozitivne obveze prema takvim

ObZ 2015. određuje izvanbračnu zajednicu kao životnu zajednicu neudane žene i neoženjenoga muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka (čl. 11. st. 1. ObZ-a 2015.). Ipak, ObZ 2015. prepoznao je probleme koji su se javljali u praksi, na način da je, među ostalim, priznao kao izvanbračnu zajednicu i onu koja je trajala kraće od tri godine ako je nastavljena sklapanjem braka. Međutim, ObZ 2015. nije izrijekom imenovao i uredio pravozaštitni put u kojem bi se ta zajednica morala moći utvrditi.¹⁴ Tomu treba pridodati da pojedini zakoni (i dalje) fragmentarno propisuju pretpostavke uz ispunjenje kojih treba uzeti da postoji izvanbračna zajednica žene i muškarca u sklopu ostvarivanja pojedinih prava, kao i specifični pravozaštitni put izvanparničnog postupka u kojem bi se postojanje te zajednice trebalo utvrditi. U prvom redu, riječ je o Zakonu o nasljeđivanju,¹⁵ Zakonu o mirovinskom osiguranju¹⁶ te Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji.¹⁷

Polazeći od trendova u društvu, dinamike suvremenog života te okolnosti da uz ObZ 2015. pojedini zakoni propisuju neke od učinaka izvanbračne zajednice, kao ključno se pitanje nameće u kojoj bi se vrsti postupka (parničnog ili izvanparničnog) utvrđivala izvanbračna zajednica, uzimajući u obzir (i) doktrinarna učenja o primatu parničnog postupka kao osnovnog i redovitog puta pravne zaštite građanskih prava.¹⁸ Naime, ObZ 2015. izrijekom propisuje da je za utvrđivanje postojanja braka

životnim zajednicama. U tom smislu nije prihvaćao zahtjeve temeljene na argumentaciji da je došlo do povrede čl. 8. u vezi s čl. 14. EKLJP-a u slučaju različitog tretmana partnera iz životnih zajednica u usporedbi s bračnim drugovima, i to u odnosu na financijske naknade u slučaju smrti partnera (v. ESLJP, Saucedo Gomez protiv Španjolske) ili u odnosu na socijalne naknade i porez (v. ESLJP, Courten protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. zahtjeva 4479/06, presuda od 4. studenoga 2008.; ESLJP, M W protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. zahtjeva 11313/02, presuda od 23. lipnja 2009.; ESLJP, Shackell protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. zahtjeva 45851/99, presuda od 27. travnja 2000.).

- 14 Usp. Vlada Republike Hrvatske, Konačni prijedlog Obiteljskog zakona iz 2015. godine, 187-188., pristup 28. listopada 2025., https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080847/PZE_847.pdf. U okolnostima slučaja u kojima je životna zajednica stranaka nakon nepune tri godine promijenila oblik sklapanjem braka te je u braku rođeno i zajedničko dijete, Vrhovni sud Republike Hrvatske nalazi da je riječ o kontinuitetu imovine koja predstavlja stečevinu izvanbračnih odnosno bračnih drugova. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1364/10-2 od 21. studenoga 2012.
- 15 Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/03., 163/03., 35/05., 127/13., 33/15., 14/19. (u daljnjem tekstu: ZN).
- 16 Novi Zakon o mirovinskom osiguranju donesen je 2025. godine (Narodne novine, br. 96/25., u daljnjem tekstu: ZMO 2025.). ZMO 2025. propisuje sudski izvanparnični postupak radi utvrđivanja izvanbračne zajednice, kao i njegov prethodnik Zakon o mirovinskom osiguranju iz 2013. godine (Narodne novine, br. 157/13., 151/14., 33/15., 93/15., 120/16., 18/18., 62/18., 115/18., 102/19., 84/21., 119/22., u daljnjem tekstu: ZMO 2013.). Međutim, razlike postoje u pogledu pretpostavaka uz ispunjenje kojih se smatra da postoji izvanbračna zajednica. Usp. čl. 25. st. 3. i 4. ZMO-a 2025. te čl. 22. st. 3. ZMO-a 2013.
- 17 Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji, Narodne novine, br. 121/17., 98/19., 84/21., 156/23. (u daljnjem tekstu: ZHBDR). V. čl. 17. st. 1. i 2. ZHBDR-a.
- 18 Triva i Dika određuju građanski parnični postupak kao opću, redovnu i osnovnu metodu zaštite subjektivnih građanskih prava (Siniša Triva i Mihajlo Dika, *Građansko parnično procesno*

određena parnična procedura,¹⁹ slijedom čega bi se moglo zaključiti da bi se te odredbe *per analogiam* mogle primijeniti i u postupku radi utvrđivanja izvanbračne zajednice.²⁰ Problematičan je i položaj stranaka u postupku utvrđivanja izvanbračne zajednice, posebice pitanje pasivne legitimacije. Svakako da novo svjetlo baca i okolnost osnaživanja hrvatskog izvanparničnog prava te postupka donošenja Zakona o izvanparničnom postupku.²¹ U kontekstu procesne doktrine ZIP predstavlja novu kvalitativnu stepenicu i otvara općenito potrebu preispitivanja odnosa parnične i izvanparnične procedure, posebice uvođenjem dopunskog kriterija pravne prirode građanskopravne stvari u određivanju područja primjene izvanparničnog postupka.²²

Analizirajući pravozaštitni put posebnih zakona u kontekstu utvrđivanja izvanbračne zajednice kao sudskih izvanparničnih postupaka, nameće se i pitanje radi li se pritom o jednostranačkim izvanparničnim postupcima.²³ Općenito je dvojbeno značenje odredaba posebnih zakona o utvrđivanju izvanbračne zajednice u sklopu ostvarivanja pojedinih prava koja ti zakoni propisuju, uzimajući u obzir, među ostalim, okolnost da je, primjerice, ta zajednica već utvrđena u kontekstu drugog sudskog postupka (npr. ostavinskog postupka i sl.). Posljedično se postavlja pitanje bi li odluka o utvrđivanju izvanbračne zajednice koja je donesena u drugom sudskom postupku (npr. u povodu ostavinskog postupka) imala prejudicijelno značenje u postupku ostvarivanja prava na mirovinu. Cilj je rada analizirati određena postupovnoppravna pitanja utvrđivanja izvanbračne zajednice koja imaju kako teorijsku tako i bitnu implementacijsko-praktičnu vrijednost, uzimajući u obzir sudsku praksu te novu okolnost na doktrinarnoj i normativnoj razini, odnosno donošenje novog ZIP-a.

pravo (Zagreb: Narodne novine, 2004.), 3.). Također, u sustavu *Izvanparničnog procesnog prava* Triva i Dika govore o izvanparničnom postupku kao izvanrednom putu pravne zaštite koji se primjenjuje samo onda kada to izričekom propisuje zakon (Siniša Triva i Mihajlo Dika, *Izvanparnično procesno pravo* (Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1982.), 15.).

19 V. odredbe čl. 368. t. 1., čl. 369. st. 1. ObZ-a 2015.

20 Tako v. Tijana Kokić i Helenca Pirnat-Dragičević, *Obiteljski zakon – problemi u praksi* (Zagreb: Pravosudna akademija, 2023.), 38.

21 Zakon o izvanparničnom postupku, Narodne novine, br. 59/23. (u daljnjem tekstu: ZIP).

22 V. odredbu čl. 1. st. 3. ZIP-a. U poredbenim okvirima (i) novi slovenski Zakon o izvanparničnom postupku (*Zakon o nepravdnem postopku*, Uradni list Republike Slovenije, br. 16/19., u daljnjem tekstu: ZNP) propisuje primjenu izvanparničnog postupka prema dopunskom kriteriju. Odredbe ZNP-a primjenjuju se i na druga pitanja koja sud rješava, a koja Zakonom nisu izričito određena za rješavanje u izvanparničnom postupku, ako se s obzirom na njihovu prirodu ne mogu rješavati u drugom postupku (čl. 1. st. 2. ZNP-a).

23 U doktrini se prepoznaju, među ostalim, statusne i druge jednostranačke građanskopravne izvanparnične stvari u kojima bi mogao postojati spor između stranke i suda o tome kako bi ih trebalo riješiti. Tako Mihajlo Dika, „Osvrt na opći dio Nacrta Zakona o izvanparničnom postupku iz srpnja 2022.“, u: *Reforma izvanparničnog prava*, ur. Jakša Barbić (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2023.), 25.

2. NA KOJI SE NAČIN UTVRĐUJE IZVANBRAČNA ZAJEDNICA?

2.1. O normativnom okviru

Propisujući izvanbračnu zajednicu, ObZ 2015. ističe njezina četiri bitna obilježja. Uz postojanje životne zajednice i različitost spolova, inzistira se na nepostojanju jedne bračne smetnje, odnosno na slobodnom bračnom statusu, kao i na vremenskom trajanju životne zajednice (*arg. ex* čl. 11. st. 1. ObZ-a 2015.).²⁴ Dok je ZBPOH naglašavao životnu zajednicu koja je trajala dulje vrijeme, postupnim razvojem definicije izvanbračne zajednice vremenski se element nastojao precizirati.²⁵ Da bi bila riječ o izvanbračnoj zajednici, potrebno je da životna zajednica neudane žene i neoženjenoga muškarca traje najmanje tri godine (čl. 11. st. 1. ObZ-a 2015.). Pritom je Obiteljskim zakonom iz 2003. godine²⁶ uveden i dopunski kriterij u smislu prihvaćanja i kraćeg trajanja životne zajednice ako je u njoj rođeno zajedničko dijete, dok je ObZ-om 2015. otišlo i korak dalje izričitim propisivanjem uračunavanja vremena pod pretpostavkom da je životna zajednica nastavljena sklapanjem braka.²⁷

Polazeći od propisivanja bitnih elemenata izvanbračne zajednice, ObZ 2015. toj zajednici pridaje osobne i imovinske učinke kao bračnoj zajednici. Prema odredbi čl. 11. st. 2. ObZ-a 2015., na izvanbračnu se zajednicu na odgovarajući način primjenjuju odredbe istog Zakona o osobnim i imovinskim odnosima bračnih drugova, odnosno odredbe drugih zakona kojima se uređuju odnosi u poreznim stvarima, osobni, imovinski i drugi odnosi bračnih drugova. Međutim, pojedini zakoni i dalje propisuju pretpostavke uz čije se ispunjenje treba uzeti da postoji izvanbračna zajednica žene i muškarca u sklopu ostvarivanja pojedinih prava.

ZN izjednačuje izvanbračnog druga s bračnim drugom u odredbama o nasljeđivanju na temelju zakona (čl. 8. st. 2. ZN-a). Različito od ObZ-a 2015., izvanbračnom se zajednicom u smislu ZN-a smatra životna zajednica neudane žene i neoženjenoga muškarca koja je trajala dulje vrijeme, a prestala je ostaviteljevom smrću (čl. 8. st. 2. ZN-a). Pritom ZN, različito od ObZ-a 2015., inzistira i na tome da su ispunjene sve pretpostavke koje se traže za valjanost braka (*arg. ex* čl. 8. st. 2.

24 Tako v. Nataša Lucić, *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost* (Zagreb: Narodne novine, 2020.), 165-166, 169-170, 172-174.

25 V. čl. 255. st. 1., čl. 299. st. 1. ZBPOH-a.

26 V. čl. 3. Obiteljskog zakona iz 2003. godine, Narodne novine, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11., 25/13., 5/15. Također, u poredbenopravnim sustavima prihvaća se zajedničko dijete parova kao dokaz postojanja životne zajednice, pa i skraćivanjem potrebnog vremena njezina trajanja (uz Hrvatsku, Škotsku, Finsku i Irsku). Za Škotsku v. Jane Mair, *National Report: Scotland, Informal Relationships – Scotland* (Utrecht: Commission on European Family Law, 2014.), 4-5; za Finsku v. Salla Silvola, *National Report: Finland, Informal Relationships – Finland* (Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.), 4-5; za Irsku v. Geoffrey Shannon, *National Report: Republic of Ireland, Informal Relationships – Republic of Ireland* (Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.), 4.

27 V. Branka Rešetar, *Komentar Obiteljskog zakona, I. knjiga, Temeljna načela, brak, pravni odnosi roditelja i djece, mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece, posvojenje, skrbništvo, uzdržavanje, obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija* (Zagreb: Organizator, 2022.), 64.

ZN-a).²⁸ Izvanbračni drug nema pravo na nasljedstvo ako je njegova zajednica života s ostaviteljem bila trajno prestala (čl. 25. st. 3. ZN-a).²⁹

Uspoređujući pretpostavke postojanja izvanbračne zajednice prema ObZ-u 2015. i ZN-u, posebice kriterij vremenskog trajanja životne zajednice, bitno je i shvaćanje izraženo u sudskoj praksi prema kojem je koncept izvanbračne zajednice iz ObZ-a 2015. noviji te se preciznije određuje njezino vremensko trajanje (tri godine ili pod određenim uvjetom i kraće).³⁰ Stoga drugostupanjski sud napominje da treba prihvatiti definiciju iz ObZ-a 2015., koja je ujedno i općeprihvaćena u praksi, među ostalim, i po načelu *lex posterior derogat legi priori*.³¹ Nadalje, sud naglašava da bi neka izvanbračna zajednica, kako bi imala potrebnu kvalitetu u smislu čl. 8. ZN-a, morala predstavljati emotivnu i ekonomsku zajednicu određenog vremenskog trajanja.³² Međutim, u tom se predmetu sud izrijeком ne izjašnjava o jednom od bitnih elemenata izvanbračne zajednice prema konceptu ZN-a (iz čl. 8. st. 2. ZN-a), i to o potrebi ispunjenja svih pretpostavki koje se traže za valjanost braka.

Određenje izvanbračne zajednice sadrži i novi ZMO 2025. u kontekstu mirovinskog osiguranja. Prema odredbi čl. 25. st. 3. ZMO-a 2025., članom obitelji osiguranika smatra se i izvanbračni drug koji je s osiguranikom ili korisnikom mirovine do njegove smrti živio u zajedničkom kućanstvu najmanje tri godine ili kraće ako je u izvanbračnoj zajednici rođeno zajedničko dijete, kao i bivši izvanbračni drug s pravom na uzdržavanje. Status opisane izvanbračne zajednice utvrđuje se u posebnom sudskom izvanparničnom postupku radi stjecanja prava na obiteljsku mirovinu (čl. 25. st. 4. ZMO-a 2025.). U usporedbi s prethodnim zakonom (ZMO 2013.), novi je ZMO 2025. izrijeком prihvatio pretpostavke iz ObZ-a 2015. o postojanju izvanbračne zajednice (i) u slučaju kraćeg trajanja životne zajednice ako je u njoj rođeno zajedničko dijete (*arg. ex* čl. 25. st. 3. ZMO-a 2025., čl. 11. st. 1. ObZ-a 2015.). Također, novi ZMO 2025. izrijeком navodi i bivšeg izvanbračnog druga s pravom na uzdržavanje (čl. 25. st. 3. ZMO-a 2025.).

Članovima (uže) obitelji u smislu ZHBDR-a smatra se (i) izvanbračni drug koji je s hrvatskim braniteljem iz Domovinskog rata do njegove smrti, zatočenja ili nestanka živio u zajedničkom kućanstvu najmanje tri godine ili kraće ako je u izvanbračnoj zajednici rođeno zajedničko dijete (čl. 17. st. 1. ZHBDR-a). Dok ObZ 2015. ne imenuje pravozaštitni put za utvrđivanje izvanbračne zajednice, ZHBDR, kao i ZMO 2025., izrijeком propisuje njezino utvrđivanje u sudskom izvanparničnom postupku (čl. 17. st. 2. ZHBDR-a).

28 ObZ 2015. u čl. 11. st. 1., kao element izvanbračne zajednice, propisuje samo slobodan bračni status izvanbračnog druga. Za pretpostavke za valjanost braka v. čl. 25.-28. ObZ-a 2015.

29 Tako i Županijski sud u Sisku, Gž-209/25-2 od 12. kolovoza 2025.

30 Županijski sud u Varaždinu, Gž-2253/13-3 od 18. veljače 2014. Tako v. i: Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-783/10-2 od 25. srpnja 2012. Za suprotno v. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-796/08-2 od 27. siječnja 2010.

31 Tako Županijski sud u Varaždinu, Gž-2253/13-3 od 18. veljače 2014. V. suprotno u: Nataša Lucić, „Dokazivanje izvanbračne zajednice – odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu“, *Pravni vjesnik* 31, br. 3-4 (2015): 106.

32 V. Županijski sud u Varaždinu, Gž-2253/13-3 od 18. veljače 2014.

2.2. Sudska praksa

Dominantno učenje prijašnje jugoslavenske i dosadašnje procesne doktrine o primatu parničnog postupka te o izvanparničnom postupku kao izvanrednom putu pravne zaštite³³ našlo je svoj odraz u pravnom shvaćanju Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, koje je izraženo na sastanku s predsjednicima građanskih odjela županijskih sudova. Prema citiranom shvaćanju, u izvanparničnom postupku ne može se tražiti utvrđenje postojanja izvanbračne zajednice u skladu s odredbama čl. 433. i čl. 438. ObZ-a 2015.³⁴ Prema daljnjim postavkama tog shvaćanja, prijedlog za utvrđivanje izvanbračne zajednice treba odbaciti.³⁵ Javila su se i shvaćanja koja idu korak dalje te postavljaju analogiju između parničnog postupka radi utvrđivanja postojanja braka i parničnog postupka radi utvrđivanja postojanja izvanbračne zajednice.³⁶ Međutim, takvo shvaćanje o analogiji s parničnim postupkom radi utvrđivanja postojanja braka ne odgovara na daljnja postupovnoppravna pitanja, među ostalim na pitanje tko su stranke u parničnom postupku radi utvrđivanja izvanbračne zajednice. U slučaju spora radi utvrđivanja postojanja braka bračni drugovi nalaze se u suprotnim stranačkim pozicijama, ili je riječ o tužbi Hrvatskog zavoda za socijalni rad, koji je izrijekom aktivno legitimiran za pokretanje tog parničnog postupka (*arg. ex čl. 24. ObZ-a*), odnosno o tužbi osobe čija se legitimacijska osnova općenito temelji na dokazanom pravnom interesu (*arg. ex čl. 24. ObZ-a*), dok se bračni drugovi kao suparničari nalaze na pasivnoj strani. U slučaju utvrđivanja izvanbračne zajednice javljaju se (i) procesnopravne situacije u kojima se njezino postojanje utvrđuje nakon smrti jednog od izvanbračnih drugova.

Primjena parnične procedure radi utvrđivanja izvanbračne zajednice u praksi (drugostupanijskih sudova) potvrđena je i u kontekstu ostavinskog postupka i nasljednog prava izvanbračnog druga. U tom se smislu ostavinski izvanparnični postupak prekida u slučaju osporavanja statusa izvanbračnog druga te se ta osoba (čiji se status osporava) upućuje da u parničnom postupku, pokrenutom protiv ostalih nasljednika, dokaže svoj status.³⁷ Unatoč davanju primata parnici povodom ostavinskog postupka i nasljednog prava izvanbračnog druga, prisutna je praksa izvanparničnog postupanja radi utvrđivanja izvanbračne zajednice u sklopu prava na obiteljsku mirovinu te prava članova obitelji hrvatskih branitelja.

ZMO 2025., kao i ZHBDR, izrijekom propisuje izvanparnični postupak u slučaju utvrđivanja izvanbračne zajednice. Međutim, ti zakoni ne uređuju daljnja

33 V. *supra ad* bilj. 18.

34 Tako u: Izvod iz zapisnika sa sastanka predsjednika građanskih odjela županijskih sudova i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Su IV-148/2018 od 15. lipnja 2018.

35 Izvod iz zapisnika sa sastanka predsjednika građanskih odjela županijskih sudova i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Su IV-148/2018 od 15. lipnja 2018.

36 Tako u: Kokić i Pirmat-Dragičević, *Obiteljski zakon – problemi u praksi*, 38.

37 Tako v. Županijski sud u Sisku, Gž-333/25-7 od 8. rujna 2025.; Županijski sud u Sisku, Gž-69/21-2 od 31. ožujka 2021.; Županijski sud u Puli, Gž-1044/23-2 od 3. listopada 2023.; Županijski sud u Rijeci, Gž-1168/20-8 od 21. siječnja 2022.; Županijski sud u Rijeci, Gž-2656/19-2 od 11. prosinca 2019.; Županijski sud u Bjelovaru, Gž-877/20-2 od 7. siječnja 2021.; Županijski sud u Varaždinu, Gž-2253/13-3 od 18. veljače 2014.

postupovnoppravna pitanja. Otvoreno ostaje pitanje stranaka u izvanparničnom postupku utvrđivanja izvanbračne zajednice. Praksa je pritom odlučna i ne dopušta vođenje jednostranačkog statusnog izvanparničnog postupka. U tom se smislu pojavilo shvaćanje prema kojem u izvanparničnom postupku radi utvrđivanja postojanja izvanbračne zajednice u cilju ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu mora sudjelovati Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje kao protustranka.³⁸ S druge strane, javilo se i shvaćanje prema kojem se u tom postupku (utvrđivanja izvanbračne zajednice radi ostvarivanja obiteljske mirovine) predlagatelj mora pozvati da označi protustranke, pri čemu se pasivna legitimacija priznaje ostalim zakonskim nasljednicima.³⁹

Analizom postupovnopravnih pitanja utvrđivanja izvanbračne zajednice vidljiva je i druga bitna tendencija, koja, čini se, dovodi u pitanje pravnu sigurnost te doktrinarno učenje o djelovanju pravomoćnih sudskih odluka, kako presuda tako i rješenja u izvanparničnom postupku. Općenito je u praksi prisutno shvaćanje koje negira prejudicijelno djelovanje pravomoćnih sudskih odluka o utvrđivanju izvanbračne zajednice.⁴⁰ U tom je smislu sud shvaćanja da u okolnostima slučaja u kojem je tužiteljica upućena na pokretanje parničnog postupka pravomoćnim rješenjem ostavinskog suda radi utvrđivanja izvanbračne zajednice, jedini mogući učinak koji bi tužiteljica priznavanjem statusa izvanbračnog druga mogla ostvariti jest nasljedopravni, odnosno priznavanje njezina statusa zakonske nasljednice prvog nasljednog reda.⁴¹ Na tom je tragu i shvaćanje prema kojem rješenje doneseno u ostavinskom postupku, kojim je, među ostalim, utvrđeno nasljedno pravo izvanbračnog druga, ima samo učinke u tom postupku.⁴² Stoga se, prema daljnjim postavkama tog shvaćanja, treba pokrenuti novi sudski izvanparnični postupak radi utvrđivanja izvanbračne zajednice u kontekstu priznavanja prava na obiteljsku mirovinu.⁴³ Javilo se i shvaćanje da sud mora prekinuti ostavinski postupak i uputiti stranke u parnicu radi utvrđivanja postojanja izvanbračne zajednice, neovisno o tome što je (već) doneseno rješenje kojim je utvrđeno da je sporna izvanbračna zajednica postojala povodom ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu.⁴⁴ U tom predmetu sud ističe da je u prijašnjem sudskom izvanparničnom postupku kao protustranka sudjelovao Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, dok se u (novom) postupku radi utvrđivanja izvanbračne zajednice, pokrenutom povodom ostavinskog postupka, na pasivnoj strani moraju obuhvatiti ostali nasljednici.⁴⁵

38 Tako Županijski sud u Splitu, Gž Ob-208/19-2 od 6. svibnja 2019.

39 Tako Županijski sud u Bjelovaru, Gž Ob-12/24-2 od 12. ožujka 2024.

40 Za doktrinarna učenja o prejudicijelnom djelovanju sudskih odluka v. Mihajlo Dika, *Građansko parnično pravo; Sudske odluke i sudska nagodba; IX. knjiga* (Zagreb: Narodne novine, 2013.), 433-436.

41 Tako Županijski sud u Varaždinu, Gž-2395/11-2 od 4. svibnja 2011.

42 Tako Županijski sud u Bjelovaru, Gž Ob-12/24-2 od 12. ožujka 2024.

43 Tako Županijski sud u Bjelovaru, Gž Ob-12/24-2 od 12. ožujka 2024.

44 Županijski sud u Rijeci, Gž-1168/20-8 od 21. siječnja 2022.

45 Tako Županijski sud u Rijeci, Gž-1168/20-8 od 21. siječnja 2022.

3. PARNIČNI I IZVANPARNIČNI POSTUPAK

Poimanje obilježja parničnog i izvanparničnog postupka te njihova međusobnog odnosa mijenjalo se tijekom vremena. U skladu s tim, postupno su se napuštale ideje o izvanparničnom postupku kao manje značajnom građanskom sudskom postupku te su zamijenjene shvaćanjem o jednakoj važnosti parničnog i izvanparničnog postupka kao dvaju polova građanskopravnog suđenja. U prilog tome može se navesti više razloga, samo neki od njih su velika reforma izvanparničnog procesnog prava provedena u Austriji⁴⁶ i Njemačkoj,⁴⁷ jačanje svijesti o primjeni postulata pravičnog suđenja i u izvanparničnom postupku te, s tim u vezi, razvoj prakse Europskog suda za ljudska prava od značaja za izvanparnično procesno pravo.⁴⁸

3.1. Parnični postupak kao redovni put pravne zaštite

Definiranje parničnog postupka kao redovnog puta pravne zaštite svoje izvorište pronalazi u čl. 1. Zakona o parničnom postupku⁴⁹, u skladu s kojim će se pravila parničnog postupka primjenjivati u svim građanskopravnim sporovima, osim ako zakonom nije za neke od tih sporova određeno da u njima sud rješava po pravilima kojega drugog postupka. Prije svega, treba istaknuti da se navedena definicija odnosi na građanskopravne sporove, a ne i na širi pojam koji obuhvaća građanskopravne stvari, jer će se građanskopravni sporovi rješavati u parničnom postupku, dok se građanskopravne stvari mogu rješavati i u drugim građanskim sudskim postupcima. Zbog toga se parnični postupak pred državnim sudovima naziva redovnim putem pravne zaštite u domeni (spornih) građanskopravnih odnosa, odnosno kao primarna i u pravilu presumirana metoda pravne zaštite u odnosu na ostale procesne metode.⁵⁰ Drugim riječima, ako zakonodavac izrijeком ne odredi prema kojoj će se procesnoj metodi rješavati neka građanskopravna (sporna) stvar, ona će se rješavati u parničnom postupku.

46 *Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen*, BGBl I 2003/111, u daljnjem tekstu: AußStrG. Zakon je donesen 13. studenoga 2003., a na snagu je stupio 1. siječnja 2005. godine.

47 *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit* od 17. prosinca 2008., BGBl. I S. 2586, 2587, promijenjeno člankom 21. zakona od 8. prosinca 2025., BGBl. 2025 I br. 319., u daljnjem tekstu: FamFG, Zakon je stupio na snagu 1. rujna 2009. godine.

48 Vidi primjerice ESLJP, Kovačević protiv Hrvatske, zahtjev br. 49281/15, presuda od 12. svibnja 2022. U predmetu je odbijanjem zahtjeva za naknadom troška odvjetničkog zastupanja, bez dodatnog obrazloženja, Ustavni sud povrijedio pravo podnositelja zahtjeva na pristup sudu. Postupak koji je prethodio ustavnosudskom postupku odnosio se na lišenje poslovne sposobnosti podnositelja zahtjeva, dakle izvanparnični postupak. U predmetu Prebil protiv Slovenije, zahtjev br. 29278/16, presuda od 19. ožujka 2019. utvrđena je povreda načela kontradiktornosti i načela jednakosti stranaka u postupku razrješenja podnositelja zahtjeva s mjesta člana nadzornog odbora.

49 Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22., 155/23., 146/25. (u daljnjem tekstu: ZPP).

50 Triva i Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, 3 i 13.

Izvjescu sumnju u sveobuhvatnost i univerzalnost navedenog stajališta prema kojem je parnični postupak redovna i presumirana metoda pravne zaštite u rješavanju građanskopravnih sporova izrazila je Maganić⁵¹. Naime, autorica je još prije stupanja na snagu ZIP-a isticala da parnični postupak jest redovan put pravne zaštite u spornim stvarima, ali da je izvanparnični postupak, jednako tako, redovan put pravne zaštite u nespornim stvarima. Već tada bilo je jasno da se, pored legalnog kriterija za razgraničenje parničnih i izvanparničnih stvari, trebao primjenjivati i kriterij presumirane dopustivosti izvanparnične metode u nespornim stvarima. Zbog toga je bilo nužno da se, u smislu *de lege ferenda* rješenja, predvidi da budući zakonski akt koji će uređivati materiju izvanparničnog postupovnog prava u Hrvatskoj, uz legalni kriterij uključi i kriterij pravne prirode stvari.

3.2. Novi Zakon o izvanparničnom postupku i kriterij pravne prirode stvari

Stupanjem na snagu ZIP-a, potreba da se povuče crta razgraničenja između primjene parnične ili izvanparnične metode pravne zaštite dobiva dva kriterija. Tako je, uz gotovo klasični legalni kriterij (čl. 1. st. 1. ZIP-a),⁵² propisan i kriterij pravne prirode stvari (čl. 1. st. 3. ZIP-a). Za razliku od legalnog kriterija, čija je logika jasna i koji upućuje na to da će o tome koja će se stvar rješavati prema pravilima izvanparnične procedure odlučiti zakonodavac, rukovođen pravno-političkom opravdanošću izbora procesne metode, kriterij pravne prirode stvari ostavlja prostor različitim interpretacijama.

Čl. 1. st. 3. ZIP-a određeno je da će se primjenom općih odredaba toga Zakona rješavati i građanskopravne stvari iz nadležnosti sudova za koje izrijeком nije određeno da će se rješavati po pravilima nekog drugog postupka, ako bi to odgovaralo pravnoj prirodi tih stvari. Budući da je središnja tema ovoga rada utvrđivanje izvanbračne zajednice te da se u ObZ-u o načinu utvrđivanja izvanbračne zajednice ne govori, a da je pravno shvaćanje Vrhovnog suda, izraženo prije stupanja na snagu ZIP-a, bilo da se izvanbračna zajednica utvrđuje u parničnom postupku, postavlja se pitanje je li nakon stupanja na snagu ZIP-a promijenjen normativni okvir koji bi nalagao da se o utvrđivanju izvanbračne zajednice raspravlja u izvanparničnom postupku.

Prije svega, kriterij pravne prirode stvari uveden je u ZIP po uzoru na slovenski model te omogućuje određenu fleksibilizaciju u pogledu izbora procesnih metoda, uvijek u slučajevima u kojima je zakonodavac propustio odrediti u kojoj će se vrsti

51 Aleksandra Maganić, *Opće institucije izvanparničnog procesnog prava (komparativna analiza hrvatskog, austrijskog i njemačkog izvanparničnog procesnog prava)* (Zagreb: Pravni fakultet, 2008.), 368.

52 Prema čl. 1. st. 1. ZIP-a, ovim se Zakonom uređuju pravila na temelju kojih sud i javni bilježnik, kada je to ovim Zakonom ili drugim zakonom koji sadrži odredbe o izvanparničnom postupku određeno, postupaju u rješavanju izvanparničnih stvari. Tako osim posebnih postupaka koji su obuhvaćeni ZIP-om, prema pravilima izvanparničnog postupka odlučivat će se u ostavinskim predmetima, obiteljskim izvanparničnim postupcima, uređenju međa, razvrgnuću suvlasništva, trgovačkim statusnim postupcima i sl.

građanskog sudskog postupka o toj stvari odlučivati. Kada bi se prihvatilo rješenje prema kojem bi se u takvim slučajevima uvijek primjenjivao parnični postupak, zanemarila bi se činjenica da se specifične, u pravilu nesporne pravne stvari rješavaju u izvanparničnom postupku. Dakle, ako bi se o nekoj pravnoj stvari, s obzirom na njezinu pravnu prirodu, trebalo raspravljati u izvanparničnom postupku, ne nalazi se odgovor na pitanje zašto bi se o njoj raspravljalo u parnici. ZIP na normativnoj razini omogućuje da se o utvrđivanju izvanbračne zajednice raspravlja u izvanparničnom postupku. Budući da je ZIP stupio na snagu nakon što je Vrhovni sud izrazio svoje shvaćanje o izboru procesne metode kada se odlučuje o utvrđivanju izvanbračne zajednice, može se zaključiti da je promijenjen normativni okvir za odluku o tom pitanju.

Drugo, i ne manje važno jest da su neki posebni zakoni (ZMO i ZHBDR) odredili da će se utvrđivanje izvanbračne zajednice provoditi u izvanparničnom postupku. Kada bi se utvrđivanje izvanbračne zajednice i za potrebe nasljedopravnih učinaka provodilo u izvanparničnom postupku, time bi se uspostavila univerzalno određena metoda pravne zaštite za utvrđivanje izvanbračne zajednice u svim pravnim stvarima u kojima je potrebno raspraviti to pitanje. Takav bi se pristup provodilo u izvanparničnom postupku, čime bi se, osim univerzalne postupovne ujednačenosti, doprinijelo i višem stupnju pravne sigurnosti – u Hrvatskoj bi se o utvrđivanju izvanbračne zajednice uvijek raspravljalo u izvanparničnom postupku.

Nadalje, čini se potpuno neprirodnim da se o utvrđivanju izvanbračne zajednice raspravlja u parničnom postupku, odnosno da je osoba koja treba u ostavinskom postupku potvrditi svoj status izvanbračnog druga tužitelj, a nasljednici tuženici. Sama priroda te pravne stvari nalagala bi to da se preživjeli izvanbračni drug pojavljuje kao predlagatelj, dok bi nasljednici trebali biti protustranke. Konačno, zašto bi nasljednici u postupcima utvrđivanja izvanbračne zajednice (kao jedino pasivno legitimirani prema ZMO-u) bili protustranka, a u drugom slučaju (prema ZN-u) bili tuženici, jer se u oba slučaja radi o utvrđivanju izvanbračne zajednice?

Stoga, uvažavajući iznesene argumente, osobito činjenicu da se u normativnom smislu dogodio novi, moderni i snažni iskorak donošenjem ZIP-a kao općeg izvanparničnog zakonskog okvira, čije se opće odredbe primjenjuju u svim izvanparničnim postupcima, osim ako odredbama drugih zakona kojima se uređuju izvanparnični postupci nije drukčije određeno (čl. 1. st. 2. ZIP-a) i činjenici da o utvrđivanju izvanbračne zajednice osnovni zakonski akt koji uređuje izvanbračnu zajednicu i pretpostavke koje moraju biti ispunjene da bi ona postojala i proizvodila određene pravne učinke, dakle ObZ, ništa ne određuje, trebalo bi primijeniti kriterij pravne prirode stvari kao dopunski kriterij uz legalni te o utvrđivanju izvanbračne zajednice odlučivati u izvanparničnom postupku. Možda bi u tom smislu i u samom ObZ-u *de lege ferenda* trebalo propisati izvanparnični postupak kao metodu pravne zaštite za utvrđivanje izvanbračne zajednice. Međutim, i neovisno o tome, *de lege lata*, primjenom kriterija pravne prirode spora, trebalo bi o utvrđivanju izvanbračne zajednice odlučivati u izvanparničnom postupku.

Takvo bi rješenje bilo u skladu ne samo s novim normativnim rješenjima ZIP-a već i s pravnom prirodom stvari o kojoj se odlučuje prilikom utvrđivanja

izvanbračne zajednice. Pored toga, zakonodavac je posebnim zakonima već pravno-politički odlučio da se o tim stvarima odlučuje u izvanparničnom postupku. Stoga je neprirodna i procesno dvojbeno odluka da se o utvrđivanju izvanbračne zajednice odlučuje u parničnom postupku, ne samo iz perspektive položaja koje stranke u tom postupku imaju (tužitelj – tuženik, predlagatelj – protustranka) već i s obzirom na način raspravljanja, procesne metode i sadržaj koji se treba utvrditi. Zbog toga predlažemo da se o utvrđivanju izvanbračne zajednice uvijek odlučuje u izvanparničnom postupku.

3.3. Stranke u postupku utvrđivanja izvanbračne zajednice

Iz relativno opsežne sudske prakse, koja je ranije prezentirana, proizlazi da je jedan od ključnih problema u postupku utvrđivanja izvanbračne zajednice tko su stranke u postupku, osobito tko je pasivno legitimiran. Osnovno je pravilo da će se kao tužitelj ili predlagatelj u postupku utvrđivanja izvanbračne zajednice u pravilu pojaviti preživjeli izvanbračni drug. Međutim, može se dogoditi da će utvrđivanje izvanbračne zajednice biti neophodno u postupku u povodu zahtjeva za naknadu neimovinske štete zbog smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe prema odredbama čl. 1101. Zakona o obveznim odnosima⁵³. U slučaju smrti, tužitelj će utvrđivati postojanje izvanbračne zajednice u odnosu na nasljednike. Međutim, postavlja se pitanje u odnosu na koga bi tužitelj (izvanbračni drug) trebao utvrđivati izvanbračnu zajednicu u slučaju osobito teškog invaliditeta izvanbračnog druga. Nadalje, nameće se i pitanje ne bi li se u konstelaciji takvih pravnih odnosa oba izvanbračna druga trebala nalaziti u istom procesnom položaju i na istoj procesnoj strani. Zašto bi izvanbračni drug koji želi ostvariti naknadu neimovinske štete zbog osobito teškog tjelesnog invaliditeta izvanbračnog druga trebao voditi parnicu protiv izvanbračnog druga koji je taj invaliditet pretrpio. S druge strane, ako bi se oba bračna druga nalazila na istoj procesnoj strani, postavlja se pitanje u odnosu na koga bi se tada trebalo utvrđivati postojanje izvanbračne zajednice: u odnosu na onoga od koga se potražuje naknada ili u odnosu na nekog trećeg. Sva ta pitanja ukazuju na to da ni na strani tužitelja ili potencijalnog predlagatelja radi utvrđivanja izvanbračne zajednice ne postoje jasni odgovori.

Zanimljivo je u tom smislu da je (ranija) sudska praksa odbila mogućnost da se oba izvanbračna druga pojave kao predlagatelji koji u izvanparničnom postupku traže da se utvrdi izvanbračna zajednica. U obrazloženju takve odluke navedeno je da nema odredbe kojom bi bio propisan postupak utvrđenja izvanbračne zajednice po sporazumnom prijedlogu obje stranke te da su čl. 433. ObZ-a taksativno nabrojane vrste izvanparničnih postupaka, među kojima se ne nalazi postupak utvrđivanja izvanbračne zajednice. Osim toga, drugostupanjski sud utvrdio je da se prema čl. 187. st. 1. ZPP-a određeni prijedlog u izvanparničnom postupku radi utvrđenja postojanja ili nepostojanja kakva prava ili pravnog odnosa može podnijeti samo kada je to predviđeno posebnim propisima i kada predlagatelj ima pravni interes

⁵³ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 155/23. (u daljnjem tekstu: ZOO).

da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog interesa. Budući da predlagatelj u konkretnom slučaju nisu naveli nikakve razloge iz kojih bi proizlazilo da imaju pravni interes za utvrđivanje njihove izvanbračne zajednice, niti je posebnim propisom propisan zasebni izvanparnični postupak za takvo utvrđenje, drugostupanjski je sud smatrao da je prvostupanjski sud pravilno odbacio prijedlog predlagatelja kao nedopušten. Dvojbena ostaje pitanje bi li promjena kriterija koje ZIP sadrži (osim legalnog kriterija i kriterija pravne prirode stvari) bio dovoljan poticaj sudovima da se o postojanju izvanbračne zajednice odlučuje u izvanparničnom postupku, budući da on izbija argument o nužnosti postojanja (isključivo) legalnog kriterija. Također, dvojbena ostaje pitanje bi li se, primjerice, za bračne drugove koji žele ostvariti naknadu neimovinske štete zbog osobito teškog invaliditeta bliske osobe (jednog od njih) i koji bi se pojavili na istoj predlagateljskoj strani, moglo bi se utvrditi da nemaju pravni interes za utvrđivanje izvanbračne zajednice.⁵⁴

Kada preživjeli izvanbračni drug treba ostvariti određene nasljednopravne učinke, sudovi će ga u pravilu uputiti na parnicu. Primjerice, po utvrđenju činjenice da je među nasljednicima sporno je li ostavitelj bio u izvanbračnoj zajednici, sud će prekinuti ostavinski postupak i uputiti na parnicu osobu koja tvrdi da je bila izvanbračni drug ostavitelja.⁵⁵ U ostavinskom postupku sud neće utvrđivati je li ostavitelj živio u trenutku otvaranja nasljedstva u izvanbračnoj zajednici, nego će u povodu te sporne činjenice uputiti u parnicu osobu koja tvrdi da je s ostaviteljem bila u takvoj zajednici.⁵⁶ Isto tako, izvanbračni drug će, po prigovoru drugih nasljednika, u posebnoj parnici dokazivati postojanje izvanbračne zajednice, nakon čega će ga sud pozvati kao zakonskog nasljednika na davanje nasljedničke izjave.⁵⁷

Nasuprot tome, kada je riječ o ostvarivanju zahtjeva iz obiteljske mirovine, ideja o tome tko je pasivno legitimirana stranka mijenjala su se tijekom vremena. Tako su izvanbračni drugovi u postupcima koje su pokretali pred sudom radi utvrđivanja izvanbračne zajednice u svrhu ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu kao protustranku najčešće navodili Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (u daljnjem tekstu: HZMO). Međutim, nakon odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske donesene povodom revizijskog pitanja koje je glasilo: „Tko je pasivno legitimirana stranka u postupku radi utvrđenja postojanja izvanbračne zajednice s ciljem ostvarivanja mirovinskih prava prema ZMO-u 2013.?”⁵⁸, izraženo je pravno shvaćanje prema kojem se status izvanbračne zajednice i eventualna prava koja stranka iz toga stječe utvrđuju u odnosu na osobe koje imaju određena nasljedna prava u odnosu na osobu koja je umrla, pa se radi o sporu između fizičkih osoba, a ne o takvom postupku u kojem bi se odlučivalo o pravima i interesima HZMO-a.⁵⁸

54 Županijski sud u Puli, Gž Ob-233/17 od 30. listopada 2017.

55 Županijski sud u Puli, Gž-534/23-3 od 19. travnja 2023.

56 Županijski sud u Vukovaru, Gž-281/22-2 od 26. travnja 2022.

57 Županijski sud u Sisku, Gž-333/25-7 od 8. rujna 2025.

58 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1639/18-2 od 2. veljače 2022. Opširnije v. u: Ana Merlin Božičković, Marija Šipek i Kolinda Kolar, „Utvrđenje izvanbračne zajednice kao pretpostavka za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu“, pristup 22. prosinca 2025., <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/utvrđenje-izvanbračne-zajednice-kao-pretpostavka-za-ostvarivanje-prava-na-obiljsku-mirovinu>.

Takvo stajalište izraženo je i u nekim kasnijim odlukama Vrhovnog suda Republike Hrvatske, u kojima se dopušta sudjelovanje HZMO-a u postupku kao umješača s položajem jedinstvenog suparničara na strani protustranke.⁵⁹ U skladu s tim, ako predlagatelj kao protustranku naznači HZMO, sud će rješenjem odbiti prijedlog predlagatelja.

Ipak, unatoč svemu, u pojedinim odlukama Županijskog suda u Zagrebu izneseno je stajalište prema kojem je HZMO pasivno legitimiran, jer će obveza isplate mirovine teretiti upravo njega, zbog čega jedino on ima stvarni, pravni i ekonomski interes osporavati tvrdnje predlagatelja o postojanju izvanbračne zajednice. U prilog tom shvaćanju navodi se i da nasljednici pokojnog izvanbračnog druga nemaju interes osporavati postojanje izvanbračne zajednice, jer prihvatanjem prijedloga oni neće doći u nepovoljniju poziciju, jer će mirovinu morati isplaćivati HZMO, koji svojim sudjelovanjem u postupku osigurava da se mirovina neće isplaćivati osobama koje ne ispunjavaju zakonom propisane uvjete.⁶⁰

3.4. Učinci odluke kojom je izvanbračna zajednica utvrđena

Posebnu pažnju pobuđuje sudska praksa iz koje proizlazi da se izvanbračna zajednica može (prema shvaćanju sudova čak i mora) višestruko utvrđivati. Dakle, primjerice, ako je izvanbračna zajednica utvrđena radi nasljednopravnih učinaka u ostavinskom postupku, potencijalno upućivanjem u parnicu preživjelog izvanbračnog druga te ako je o postojanju takve izvanbračne zajednice donesena pravomoćna odluka u parničnom postupku, ona neće biti od značaja za ostvarivanje prava iz obiteljske mirovine. U tom će slučaju preživjeli izvanbračni drug pokrenuti izvanparnični postupak protiv nasljednika pokojnog izvanbračnog druga kao protustranke te će izvanbračnu zajednicu morati ponovno utvrđivati u izvanparničnom postupku, unatoč tome što je ona već pravomoćno utvrđena u parničnom postupku. Na strani nasljednika potencijalno se može uključiti i HZMO kao umješač s položajem jedinstvenog suparničara.

Takvu situaciju ipak treba razlikovati od slučaja u kojem je do utvrđivanja izvanbračne zajednice došlo u ostavinskom postupku, jer ono nema pravni učinak izvan navedenog ostavinskog postupka, što znači da će se postojanje izvanbračne zajednice utvrđivati u posebnom izvanparničnom postupku.⁶¹ Naime, o pitanju postojanja izvanbračne zajednice tijekom ostavinskog postupka odlučuje se kao o prethodnom pitanju, koje ima učinak samo u tom ostavinskom postupku. S obzirom na to da je status izvanbračne zajednice u smislu čl. 22. st. 3. ZMO-a radi ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu potrebno utvrditi u izvanparničnom postupku u kojem će o tom pitanju odlučiti sud izrekom rješenja, te budući da predlagateljica takvim rješenjem ne raspolaže, ona suprotno zaključku prvostupanjskog suda ima pravni

59 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-497/24-2 od 24. travnja 2024.

60 Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-156/24-2 od 24. listopada 2024., Gž Ob-107/24-2 od 21. listopada 2024., Gž Ob-33/24 od 23. siječnja 2024., Gž Ob-1002/22 od 20. prosinca 2022. i Gž Ob-332/23 od 29. kolovoza 2023. u Merlin Božičković, Šipek i Kolar, „Utvrdjenje izvanbračne zajednice“, 7.

61 Županijski sud u Bjelovaru, Gž Ob-13/24-2 od 15. ožujka 2024.

interes za vođenje posebnog izvanparničnog postupka.

Međutim, u slučaju spora među nasljednicima o činjenici je li postojala izvanbračna zajednica ostavitelja, sud će prekinuti ostavinski postupak i uputiti stranke na parnicu radi utvrđenja te sporne činjenice. Ostavinski će sud uputiti nasljednike u parnicu neovisno o tome što je već prije doneseno rješenje kojim se utvrđuje da je sporna izvanbračna zajednica postojala, ako u tom postupku nisu sudjelovali nasljednici iz ostavinskog postupka.⁶² Naime, budući da je prvotno bio postavljen zahtjev koji se odnosio na prava na obiteljsku mirovinu te da je u izvanparničnom postupku rješenjem utvrđeno postojanje izvanbračne zajednice, ali u odnosu na HZMO, a ne u odnosu na nasljednike, ostavinski je sud pravilno prekinuo postupak i uputio stranke na parnicu radi utvrđenja izvanbračne zajednice.

Problematičnom se, svakako, čini situacija u kojoj bi se u okviru ostvarivanja nasljednopravnih zahtjeva u ostavinskom postupku potencijalno utvrdilo da izvanbračna zajednica postoji, dok bi se, primjerice u odnosu na ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu, utvrdilo da izvanbračna zajednica ne postoji. Ne bi li to bilo u smislu pravne sigurnosti i predvidljivosti zapravo jedna posve nedopuštena i nemoguća situacija, koja bi pokazivala na to da je riječ samo o administriranju koje potencijalno može rezultirati različitim zaključcima sudova? Naime, ako je sud donio odluku o postojanju izvanbračne zajednice, za potrebe toga utvrđenja proveo je određene dokaze. Istovremeno, osim ove sadržajne disproporcije, problematičnim se javlja i ona koja se tiče subjektivnih granica pravomoćnosti, odnosno pitanje kruga osoba obuhvaćenih tom odlukom da izvanbračna zajednica postoji.

U tom bi smislu valjalo predložiti da se utvrđenje postojanja izvanbračne zajednice provodi u jedinstvenoj procesnoj metodi (izvanparnični postupak), te da se ono ne provodi višekратно, već samo u jednom postupku, čiji bi rezultat bio od značaja za sve postupke u kojima bi se pitanje postojanja izvanbračne zajednice pojavilo kao pitanje koje treba riješiti kako bi se odlučilo o zahtjevima koje je predlagatelj postavio. Budući da bi se kao predlagatelj u tom postupku pojavljivao u pravilu preživjeli bračni drug, a kao protustranka nasljednici, te da bi se kao umješac na strani protustranke mogao uključiti HZMO, u taj postupak bi trebalo potencijalno uključiti i osobe obaviještene o parnici (odnosno o izvanparničnom postupku), prema kojima bi tako donesena odluka djelovala putem intervencijskog efekta.

Takvo bi postupanje donijelo brojne koristi za sve stranke i sudionike postupaka u kojima se ostvaruju nasljednopravni zahtjevi ili zahtjevi proizašli iz prava na obiteljsku mirovinu ili potencijalno neki drugi zahtjevi (nagrada neimovinske štete zbog smrti ili osobito teškog invaliditeta) koji se odnose na izvanbračnog druga, uključile bi se sve stranke koje potencijalno imaju pravni interes da u tom postupku sudjeluju i što je najvažnije – spriječilo bi se donošenje sadržajno različitih odluka.

62 Županijski sud u Rijeci, Gž-1168/20-8 od 21. siječnja 2022.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA: O DALJNJEM RAZVOJU IZVANPARNIČNOG PRAVA I PRAKSE

Donošenjem ZIP-a u Republici Hrvatskoj se po prvi put normativno uredila materija izvanparničnog postupovnog prava. Izvanparnični postupak se kao metoda pravne zaštite čini osobito prikladan za uređenje odnosa iz obiteljskopravne domene, o čemu svjedoči i ozbiljno proširenje izvanparnične jurisdikcije u ObZ-u 2015. Međutim, u odnosu na izvanbračnu zajednicu, čije su pretpostavke određene ObZ-om te koja je po svojim osobnim i imovinskim učincima izjednačena s bračnom zajednicom, nije rečeno ništa o tome na koji će se način i kojom procesnom metodom ona utvrđivati. Budući da se sudska praksa, pa i praksa najvišeg suda u Republici Hrvatskoj, o tome očitovala prije stupanja na snagu ZIP-a, postavlja se pitanje mijenja li što na stvari to da je donesen jedan novi zakon, koji bi po svojim općim obilježjima bio prikladniji za utvrđivanje izvanbračne zajednice od parničnog postupka. Utvrđivanje izvanbračne zajednice provodi se u parničnom postupku samo kada se radi o ostvarivanju njezinih nasljednopravnih, potencijalno i obveznopravnih učinaka (dokazivanje postojanja izvanbračne zajednice za potrebe ostvarivanja zahtjeva za naknadu neimovinske štete zbog smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe). Nasuprot tome, ZMO i ZHBDR za potrebe utvrđivanja izvanbračne zajednice propisuju izvanparničnu metodu pravne zaštite.

Osim što bi na temelju općih obilježja ZIP-a bili skloniji tome da se o utvrđivanju izvanbračne zajednice odlučuje u izvanparničnom postupku, novi kriterij koji u čl. 1. st. 3. ZIP-a donosi – kriterij pravne prirode stvari – kao dopunski kriterij uz legalni, omogućuje primjenu izvanparničnog postupka čak i onda kada zakonodavac o tome ništa ne određuje, ali bi se zbog pravne prirode stvari o kojoj se odlučuje trebalo primijeniti izvanparnični postupak. Smatramo da je to slučaj kada je riječ o utvrđivanju izvanbračne zajednice.

Tome u prilog govori i posve neprirodan procesni položaj onoga koji treba utvrditi postojanje izvanbračne zajednice, gdje se u tom postupku pojavljuje kao tužitelj i koji u pravilu tuži nasljednike umrlog izvanbračnog druga kao tuženike. U procesnom smislu svakako bi bilo primjerenije da se osoba koja pokreće utvrđivanje izvanbračne zajednice pojavljuje kao predlagatelj, dok bi nasljednici umrlog bili protustranka. Argument više su i posebni zakoni, koji su kao metodu pravne zaštite u okviru koje će se utvrđivati izvanbračna zajednica, propisali izvanparnični postupak.

Procesno promatrano, osim izbora metode pravne zaštite postoji opasnost da se izvanbračna zajednica višestruko utvrđuje te da takva utvrđenja (iz različitih procesnih metoda i u vezi s različitim zahtjevima koji se ostvaruju) mogu biti sadržajno različita. Tako se posve nedopustivim čini to da bi izvanbračna zajednica mogla biti utvrđena u odnosu na nasljednike u povodu ostavinskog postupka, a ne i u odnosu na nasljednike kada je riječ o ostvarivanju prava iz obiteljske mirovine ili obrnuto. Pored toga, specifičan je položaj HZMO-a, koji u postupak može biti uključen kao umješač s položajem jedinstvenog suparničara na strani protustranke (nasljednika). Kako bi se izbjegla mogućnost da se zbog subjektivnih granica pravomoćnosti odluka odnosi samo na one koji su njome obuhvaćeni, a ne i na one koji će se tek pojaviti kao oni

prema kojima bi odluka također trebala djelovati, predlaže se da se u utvrđivanje izvanbračne zajednice, koji bi se provodio u izvanparničnom postupku, uključe svi oni na koje bi odluka mogla djelovati – osim nasljednika umrlog izvanbračnog druga i HZMO-a kao umješaća, potencijalno bi uključivalo i osobe obaviještene o parnici. Na taj bi se način zaustavilo višestruko vođenje postupaka utvrđivanja izvanbračne zajednice s potencijalno sadržajno različitim ishodima, strankama bi se pojednostavilo ostvarivanje njihovih prava, sudove bi se rasteretilo od pravozaštitnog multipliciranja, povećalo bi se pravnu sigurnost i predvidljivost odlučivanja te u jednom sve zastupljenijem obliku življenja građana Republike Hrvatske donijelo nešto više reda i smislenosti.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Alinčić, Mira i Ana Bakarić. *Porodično pravo*. Zagreb: Narodne novine, 1989.
2. Boele-Woelki, Katharina, Frédérique Ferrand, Cristina González Beilfuss, Maarit Jänterä-Jareborg, Nigel Lowe, Dieter Martiny i Velina Todorova. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*. Cambridge: Intersentia, 2019.
3. Bukovac Puvača, Maja i Sandra Winkler. „Nasljednopravni učinci izvanbračnih zajednica i neformalnih životnih partnerstava“. U: *Zbornik radova, Deveti međunarodni naučni skup Dani porodičnog prava, Aktualna problematika porodičnopravne teorije i prakse*, ur. Alena Huseinbegović, Zoran Ponjavić, Nenad Hlača, Anita Duraković, Stefan Pürner, Ramajana Demirović i Sunčica Hajdarović, 129-154. Mostar: Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, 2021.
4. Dika, Mihajlo. *Građansko parnično pravo; Sudske odluke i sudska nagodba; IX. knjiga*. Zagreb: Narodne novine, 2013.
5. Dika, Mihajlo. „Osvrt na opći dio Nacrta Zakona o izvanparničnom postupku iz srpnja 2022.“. U: *Reforma izvanparničnog prava*, ur. Jakša Barbić, 21-87. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2023.
6. Ferrand, Frédérique i Laurence Francoz-Terminal. *National Report: France, Informal Relationships – France*. Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.
7. Kokić, Tijana i Helenca Pirnat-Dragičević. *Obiteljski zakon – problemi u praksi*. Zagreb: Pravosudna akademija, 2023.
8. Lucić, Nataša. „Dokazivanje izvanbračne zajednice – odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudske prakse“. *Pravni vjesnik* 31, br. 3-4 (2015): 101-132.
9. Lucić, Nataša. *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost*. Zagreb: Narodne novine, 2020.
10. Lucić, Nataša. „Pravno uređenje braka i drugih oblika životnih zajednica“. U: *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, ur. Branka Rešetar, Slađana Aras Kramar, Nataša Lucić, Ines Medić, Dinka Šago, Ivana Tucak i Petra Mioč, 61-102. Osijek: Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2017.
11. Maganić, Aleksandra. *Opće institucije izvanparničnog procesnog prava (komparativna analiza hrvatskog, austrijskog i njemačkog izvanparničnog procesnog prava)*. Zagreb: Pravni fakultet, 2008.
12. Mair, Jane. *National Report: Scotland, Informal Relationships – Scotland*. Utrecht: Commission on European Family Law, 2014.
13. Merlin Božičković, Ana, Marija Šipek i Kolinda Kolar. „Utvrđenje izvanbračne zajednice kao pretpostavka za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu“. Pristup 22. prosinca 2025. <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/utvrđenje-izvanbračne-zajednice-kaopretpostavka-za-ostvarivanje-prava-na-obilježsku-mirovinu>

14. Miles, Joanna. „Unmarried Cohabitation in a European Perspective“. U: *European Family Law, Volume III, Family Law in a European Perspective*, ur. Jeans M. Scherpe, 82-115. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2016.
15. Rešetar, Branka. *Komentar Obiteljskog zakona, I. knjiga, Temeljna načela, brak, pravni odnosi roditelja i djece, mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece, posvojenje, skrbništvo, uzdržavanje, obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija*. Zagreb: Organizator, 2022.
16. Shannon, Geoffrey. *National Report: Republic of Ireland, Informal Relationships – Republic of Ireland*. Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.
17. Silvola, Salla. *National Report: Finland, Informal Relationships – Finland*. Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.
18. Sverdrup, Tone. *National Report: Norway, Informal Relationships – Norway*. Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.
19. Szeibert, Orsolya. *National Report: Hungary, Informal Relationships – Hungary*. Utrecht: Commission on European Family Law, 2015.
20. Triva, Siniša i Mihajlo Dika. *Gradansko parnično procesno pravo*. Zagreb: Narodne novine, 2004.
21. Triva, Siniša i Mihajlo Dika. *Izvanparnično procesno pravo*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1982.

Pravni propisi:

1. *Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen*, BGBl I 2003/111.
2. *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit* od 17. prosinca 2008., BGBl. I S. 2586, 2587, promijenjeno člankom 21. zakona od 8. prosinca 2025., BGBl. 2025 I br. 319.
3. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/15., 98/19., 47/20., 49/23., 156/23.
4. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11., 25/13., 5/15.
5. Vlada Republike Hrvatske. Konačni prijedlog Obiteljskog zakona iz 2015. godine. Pristup 28. listopada 2025. https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080847/PZE_847.pdf
6. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Hrvatske iz 1978. godine, Narodne novine SRH, br. 11/78., 27/78., 45/89., 51/89., 59/90.
7. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Srbije iz 1980. godine, Službeni glasnik SR SRB, br. 22/80., 11/88.
8. Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji, Narodne novine, br. 121/17., 98/19., 84/21., 156/23.
9. Zakon o izvanparničnom postupku, Narodne novine, br. 59/23.
10. Zakon o mirovinskom osiguranju, Narodne novine, br. 96/25.
11. Zakon o mirovinskom osiguranju, Narodne novine, br. 157/13., 151/14., 33/15., 93/15., 120/16., 18/18., 62/18., 115/18., 102/19., 84/21., 119/22.
12. Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/03., 163/03., 35/05., 127/13., 33/15., 14/19.
13. *Zakon o nepravdnem postopku*, Uradni list Republike Slovenije, br. 16/19.
14. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 155/23.
15. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91., 91/92., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22., 155/23., 146/25.
16. Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola br. 1, 4, 6, 7 i 11 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97., 6/99., 8/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17.

Sudska praksa:

1. ESLJP, Azerkane protiv Nizozemske, br. zahtjeva 3138/16, presuda od 2. lipnja 2020.
2. ESLJP, Babiarz protiv Poljske, br. zahtjeva 1955/10, presuda od 10. siječnja 2017.
3. ESLJP, Courten protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. zahtjeva 4479/06, presuda od 4. studenoga 2008.
4. ESLJP, Johnston i drugi protiv Irske, br. zahtjeva 9697/82, presuda od 18. prosinca 1986.
5. ESLJP, Kovačević protiv Hrvatske, br. zahtjeva 49281/15, presuda od 12. svibnja 2022.
6. ESLJP, M W protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. zahtjeva 11313/02, presuda od 23. lipnja 2009.
7. ESLJP, Prebil protiv Slovenije, br. zahtjeva 29278/16, presuda od 19. ožujka 2019.
8. ESLJP, Saucedo Gomez protiv Španjolske, br. zahtjeva 37784/97, presuda od 26. siječnja 1999.
9. ESLJP, Schalk i Kopf protiv Austrije, br. zahtjeva 30141/04, presuda od 24. lipnja 2010.
10. ESLJP, Shackell protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. zahtjeva 45851/99, presuda od 27. travnja 2000.
11. ESLJP, Vallianatos i drugi protiv Grčke, br. zahtjeva 29381/09 i 32684/09, presuda od 7. studenoga 2013.
12. ESLJP, Van der Heijden protiv Nizozemske, br. zahtjeva 42857/05, presuda od 3. travnja 2012.
13. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-497/24-2 od 24. travnja 2024.
14. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-783/10-2 od 25. srpnja 2012.
15. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-796/08-2 od 27. siječnja 2010.
16. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1364/10-2 od 21. studenoga 2012.
17. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1639/18-2 od 2. veljače 2022.
18. Županijski sud u Bjelovaru, Gž-877/20-2 od 7. siječnja 2021.
19. Županijski sud u Bjelovaru, Gž Ob-12/24-2 od 12. ožujka 2024.
20. Županijski sud u Bjelovaru, Gž Ob-13/24-2 od 15. ožujka 2024.
21. Županijski sud u Puli, Gž-534/23-3 od 19. travnja 2023.
22. Županijski sud u Puli, Gž-1044/23-2 od 3. listopada 2023.
23. Županijski sud u Puli, Gž-Ob-233/17 od 30. listopada 2017.
24. Županijski sud u Rijeci, Gž-1168/20-8 od 21. siječnja 2022.
25. Županijski sud u Rijeci, Gž-2656/19-2 od 11. prosinca 2019.
26. Županijski sud u Sisku, Gž-209/25-2 od 12. kolovoza 2025.
27. Županijski sud u Sisku, Gž-333/25-7 od 8. rujna 2025.
28. Županijski sud u Sisku, Gž-69/21-2 od 31. ožujka 2021.
29. Županijski sud u Splitu, Gž-Ob-208/19-2 od 6. svibnja 2019.
30. Županijski sud u Varaždinu, Gž-2253/13-3 od 18. veljače 2014.
31. Županijski sud u Varaždinu, Gž-2395/11-2 od 4. svibnja 2011.
32. Županijski sud u Vukovaru, Gž-281/22-2 od 26. travnja 2022.
33. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-33/24 od 23. siječnja 2024.
34. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-107/24-2 od 21. listopada 2024.
35. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-156/24-2 od 24. listopada 2024.
36. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-332/23 od 29. kolovoza 2023.
37. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-1002/22 od 20. prosinca 2022.

Mrežne stranice:

1. Državni zavod za statistiku. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Kućanstva i obitelji*. Pristup 28. listopada 2025. <https://dzs.gov.hr/istaknute-teme-162/popisi-stanovnistva-2/popis-stanovnistva-2011/196>
2. Državni zavod za statistiku. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema županijama*. Pristup 28. listopada 2025. <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88>

3. Državni zavod za statistiku. *Prirodno kretanje stanovništva u 2011.* Pristup 28. listopada 2025. https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1466.pdf
4. Državni zavod za statistiku. *Prirodno kretanje stanovništva u 2021.* Pristup 28. listopada 2025. <https://podaci.dzs.hr/media/4sfdkkg3/si-1701-prirodno-kretanje-stanovni%C5%A1tva-u-2021.pdf>

Ostalo:

1. Izvod iz zapisnika sa sastanka predsjednika građanskih odjela županijskih sudova i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Su IV-148/2018 od 15. lipnja 2018.

Aleksandra Maganić*
Sladana Aras Kramar**

Summary

DETERMINATION OF THE EXTRAMARITAL UNION

Extramarital unions are on the rise in both the European and domestic contexts. Over the ten-year period from 2011 to 2021, their number in Croatia increased by as much as 37.65%. These social trends have been accompanied by the gradual recognition of the legal effects of such unions. Hence, determining the existence of an extramarital union appears necessary, especially in light of the informality as one of its essential characteristics. Extramarital unions and their effects were revisited with the adoption of the 2015 Family Act. Although this Act addressed some of the problems in practice, especially regarding the temporal characteristic of these life unions, it did not explicitly name and regulate the legal protection path for determining the existence of an extramarital union. In addition to the 2015 Family Act, some effects of an extramarital union are also regulated by separate rules that prescribe non-contentious proceedings as the court procedure for establishing its existence. Therefore, the aim of this paper is to analyse certain procedural legal issues related to the determination of an extramarital union, which have both theoretical, significance and considerable practical relevance in judicial practice. New doctrinal and normative developments have arisen with the adoption of the new Non-Contentious Proceedings Act. The NCPA represents a new qualitative step in procedural doctrine, generally opening the need to review the relationship between contentious and non-contentious proceedings, especially through the introduction of an additional criterion based on the legal nature of a civil law matter.

Keywords: *extramarital union; contentious proceedings; non-contentious proceedings; legal nature of a civil law matter.*

* Aleksandra Maganić, Ph.D., Full Professor, University of Zagreb, Faculty of Law; amaganic@pravo.unizg.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1941-429X>.

** Sladana Aras Kramar, Ph.D., Full Professor, University of Zagreb, Faculty of Law; saras@pravo.unizg.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8908-775X>.

◆ Collected Papers of the Faculty of Law of the University of Rijeka is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International licence (CC BY-NC-ND 4.0).